שני תשלומין דראשון הוא. הייט כ' נתן אלא למ"ד שני רגל בפני עצמו הוא היינו רבי ואע"ג דאית ליה תנא דמסייע ליה פריך שפיר דמסתמא לא פליג ארבי דהתם דקי"ל [6]הלכה כרבי מחבירו אבל לא מסתברא למימר דבעי ליסבה כחולי עלמא: **או תפלה** של ערבית. אמתי כמ"ד תפלת ערבית חובה ואפילו למ"ד רשות בתנם אין לנו לבטלה אם לא ע"י אונס קלת וכן משמע הכיא דתפלת השחר (ברכות דף כו.) שכח ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שתים וכן (שם דף ל:) אם שכח ולא הזכיר של ר"ח בלילה אין מחזירין אותו לפי שאין מקדשין החדש בלילה הא מקדשין מחזירין ולא מחלק כלל בין למ"ד רשות או בין למ"ד חובה דמשמע דליכא מאן דפליג והכיא דשבת (דף ע: ושם) אי שרא ליה הימיינה לא מטרחינן ליה וכן בירושלמי אי עלה למעטו לא יכל היינו אונס קלת ולא כפי ה"ג שפירש דאף למ"ד רשות אי שויה עליה חובה הויא כחובה והא ליתא דמי לא עסקינן בהני שבבר התפלל בשאר לילות ואם היינו מפרשים שויה עליה חובה באותה לילה יתכן ההיא דטעה ולא התפלל ר"ח בלילה ובברכות האריכתי [7]והכאתי ההיא דאמרו (יומא דף פז: ושם) דתפלת נעילה פוטרת של ערבית: **בר** הי הי להלל. יש מפרשים שגר היה והיינו כן אברהם ושרה שנתוסף ה"א בשמן וכן גב [8]גג דבולה הגמרא עולה ה':

כברזא סומקא. לגועה ודומה לו מעיקרא משבח והשתא אגרא (כ"ק דף פו:) וכב"ל [9]יש ילי עניותא לבריה דיעקב בעלקתא סומקתא לסוסיא חיולא: **באן** באחותו פנויה. משמע ליתא דפסיקא ליה דיש ממזר מחייבי כריתות מדנקט [10]אחותו טפי מכל שאר עריות והיינו כשמעון התימני [11](בקדושין בפרק האומר) (דף פא:):

[עי' קדושין עד:]

אפילו

שני תשלומין דראשון הוא מאי איכא למ"ד [6]אשני רגל בפני עצמו הוא מאי איכא למימר אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן [1]לילה אינו מחוסר זמן ומי א"ר יוחנן הכי [2]והאמר רבי יוחנן [3]ראה אחת בלילה ושתים ביום מביא שתים בלילה ואחת ביום אינו מביא ואי ס"ד קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתים בלילה ואחת ביום מביא כי קא"ר יוחנן לדברי האומר [4]לילה מחוסר זמן לדברי האומר פשיטא שתים ביום ואחת בלילה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי קמ"ל כדרב יוסף: עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות: א"ל בר הי הי להלל האי להימנות להמלאות מיבעי ליה אלא זה שמנוהו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן [5]תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או [7]שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן א"ל בר הי הי להלל מאי דכתיב [8]ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו א"ל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו [9]מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי א"ל אליהו לבר הי הי וא"ל לר' אלעזר מאי דכתיב [2]הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני. תיזר הקב"ה על כל המדות ולא מצא נאה לישראל כעניות כדי שיהא לבם שבור וכונעים לשמים ועניים תלויות לרחמי וחסדיו. והיינו דאמרי אנשי יאי מסבנותא לישראל כברזא סומקא לסוסיא חווירא שנלוי וידוע לפני הקב"ה כשמרבין עושר בעטין כו שנאמר וישמן ישורון ויבעט וגו'. כרבם כן חטאו לי כבודם בקלון אמיר. הני מחליף כבודם שהוא עושר. אחליף אותו בעניות שהוא קלון. ר' שמעון בן מנסיא אומר מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על העורה והוליד בן וכו' איני והא איהו דתני כיון שבא על אשת חבירו ואסרה על בעלה אלא למ"ד רגל כפני עצמו. ועכשיו אין לך לתלות טעמו של רבי יוחנן בהואיל ויש לטומאה תשלומין לשני: **קסבר ר' יוחנן**. אין מחסרון זמן כמי שהגיע ליום להקריב קרבנותיו מחר הלכך מחוייב הוא בקרבן אלא שהלילה מעכבו מלהביא אבל חגר ביום ראשון אין עליו שום חובת ראייה לפיכך אין לו עליו תשלומין: **ומי א"ר יוחנן**. אין לילה מחוסר זמן: **והא"ר יוחנן ראה אחת בלילה**. זב שספר שבעה נקיים כמשפטו וטבל והעריב שמשו ומזר וראה אחת בלילה ושתים למחר: **מביא**. קרבן על טומאה שניה זו לבד מן הקרבן שיביא על הראשונה ויביא שני קרבנות כשיטהר הואיל ולא ראה השניה עד שיצא לשעה שהיא ראויה להביא קרבן יש לו תשלומין ואף על השניה יביא אע"פ שתחילה בתוך זמן קרבן הראשונה לא אמרינן חזא טומאה היא. ופי' רב יוסף את הטעם בתס' כריתות [10] לפי שהראייה הראשונה של זב אינה אלא בקרי בעלמא וכי חזי איך למחר מצטרפת בהדייהו ה"נ אע"פ שהיתה ראייה ראשונה בתוך קרבן ראשון כי הדר חזי איך למחר מצטרפין בהדייהו: **ומי סלקא דעתך לילה אין מחוסר זמן**. אפילו ראה שלשתן בלילה זה בכר יצא מזמן ראשון ושתי זיבות הן אי לא דסבירא ליה לילה מחוסר זמן הלכך אם ראה שתים בלילה הויא לה זיבה אריכתא: **כי א"ר יוחנן**. היינו לדברי האומר לילה מחוסר זמן אמרה אבל לדידיה סבירא ליה אפילו ראה כולן בלילה מביא: **לדברי האומר פשיטא**. אי אמרת בשלמא טעמא דנפשיה קאמר אשמעינן ביה דסבירא לילה מחוסר זמן אלא אי לדברי האומר כו' קאמר מאי אשמעינן בה: **מהו דתימא כאתקפא דרב שישא**. דאתקיף בכריתות [11] על הטעם שנתן רב יוסף על הדבר כמו שפירשתי למעלה תדע דהא ראייה ראשונה של כל הזבים קרי בעלמא הוא וכי הדר חזי אריכתא מצטרפין בהדייהו ה"נ לא שנא ומתקיף לה רב שישא אי דמי התם כולהו בזמן חיובא חזינהו הכא לאו בזמן חיובא דהאי קרבן חזינהו: **להמלאות מיבעי ליה**. אלא חסרון טופל לשון מילוי שחסר מצוה אחת לא יתמלא עוד חסרון זה משחסר: **שמנוהו חבריו לדבר מצוה**. שאמרו לו בא עמנו ולא הלך נמצא שחסר עצמו מאותו מנין לא יוכל לימנות עוד באותו מנין שכבר עשו את המצוה: **היינו צדיק היינו עובד אלהים**. מי הוא צדיק ומי הוא עובד אלהים הלא אחד הוא: **אינו דומה שונה פרקו כו'**. אע"פ שמניהן לדיקים לא עבדוהו כשזה שזה עבדו יותר: **עשרה פרסי**. ישכיר לך אדם חמורו בזוז אחד שכבר נהגו כן ואם תאמר לו ליך פרסה יותר ישאלך שני זוזים: **צרפתיך ולא בכסף**. ולא בא כמו שעורפים הכסף אם אלא בחרתיך בכור עוני לעורפו בו. כור הוא החרס [12] שעורפין בו: **גנב אדם**. גניבה אפשר שיחזירנה ויתקן: **נטרד מן העולם**. אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה: **אין אומר בקרו גמל**. זה לקרבן. כלומר מי שהוא מעוות מתמילתו אין זה מעוות: **אלא בקרו טלה**. זה לקרבן שמא נפל בו מום ונתקלקל. כך נשון קלקול נופל באדם שהיה טוב מתמילה: **אחותו פנויה**. הוליד אין לא הוליד לא: **כאשה אים**. אלא הוליד ומי יש זכרון לעונו שאסרה על בעלה לא שנא אחותו ולא שנא נכרית: [13]**כאונס**. לא אסרה על בעלה לפיכך הוליד אין לא הוליד לא: **כדלון**

אין לו תקנה יאע"פ שלא הוליד. ופרקי לא קשיא מהני באחותו פנויה וכיוצא בה שאין ביאתו אוסרה על אחרים ויש לו תקנה בתשובה. אלא אם הוליד ממנה בן כי הוא ממזר לעולם אין לו תקנה.

מסורת הש"ס

נח א מי' פ"ה מהל' קרבן פסח הלכה ז סמג עשין רמד:
נט ב מי' פ"ג מהלכות מחוסרי כפרה הלכה ה:
ס ג מי' שם הלכה ד:
סא ד מי' פ"ג מהלכות תפלה הלכה ח טור ס"ע א"ח פי' קח פ"ז:

רבינו חננאל

אחר. כיון דנטמא בשעה שהוא ראוי להביא בה קרבן חייב על כל אחת ואחת אלא ש"מ דלא כר' (אליעזר) ומקשה רב פפא אפירוקא דר' ירמיה הניתא לר' נתן דסבר פסח שני דאין השלומי דראשון הוא איכא לשנויי כרשנינן. אלא לר' דסבר פסח שני רגל בפני עצמו הוא. מאי אית לך למימר דברי ר' ור' נתן מפורשין בפסחים פרק מי שהיה טמא או בדרך רחוקה בתחלתו. ופריק שאני טומאה דאית לה תשלומין בפסח שני. ונדחה דברי ר' ירמיה ומשני לילי שמיני [שאני דדוין כאלו נטמא יום שמיני שלו ואמרינן עליה כי כבר נטמא בעת שנתחייב בה קרבן לפיכך משלימין בעת שהרתן. ומקשינן עליה דרב פפא ומי סבר ר' יוחנן לילה אין מחוסר זמן. והא"ר יוחנן בכריתות סוף פרק ראשון זב אם ראה ראייה אחת בלילה ושתים ביום שמיני שלו מביא קרבן אחר. שתים בלילה ואחת ביום שמיני שלו אינו מביא קרבן אחר. ואי ס"ד דר' יוחנן אמר לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתים בלילה לילי שמיני ואחת ביום יביא דהא אמרת לר' יוחנן לילי שמיני כיום שמיני הוא ופריק רב פפא כי אמר ר' יוחנן שתים בלילה ואחת ביום אינו מביא לדברי האומר לילה מחוסר זמן ואמרינן הא פשוטה היא מאי אתא ר' יוחנן לאשמעינן. ופריק איצטריך למימר לן ראה ראייה אחת בלילה ושתים ביום מביא. מהו דתימא כיון דלילה מחוסר זמן הוא לא חצטרף הראשונה שראה בלילה בהדיה שתים שראה ביום כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי התם כיון דלאו בזמן חיובא הוא לא חצטרף. אתא ר' יוחנן לאשמעינן כרב יוסף דאמר תדע דאע"ג דלאו בזמן חיובא חייה לראשונה מצטרפא דהא ראייה ראשונה של זב שכבת זרע בעלמא הוא וכדחזי אחרייתא מצטרפא בהדייהו. והא דרב שישא ודרב יוסף מיפרשא בכריתות סוף פרק ראשון ואיפכא התם: עבר הרגל ולא חגג אינו חייב באחריותו על זה נאמר מעוות לא יוכל לתקן וגו' זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה עמהם. תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקן זה שביטל ק"ש של שחרית או של ערבית. וחסרון לא יוכל להמנות זה שנמנו חבריו לדבר מצוה ולא נמנה הוא עמהם. א"ל בר הי הי להלל כתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים

ע) [פסחים נג.], כ) [יומא כט: מיר יח: זבחים יב. מנחות ק. כריתות ח.], ג) [כריתות ח.], ד) ברכות כו. ה) נלמה דר"ל דר"ת מן עוכר אלהים לאחר נימטריא ק"ש ד"ת מן לא עבדו נימטריא מאה העתק מתילופי גרפאות, ו) [תוספ' פ"ח], ז) [דף ח.], ח) [דף ח.], ט) בע"י: כלי חרס, י) [ביין לדף י.], כ) [עיריכין מו:], ל) עיין ברא"ש ברכות פ"ד סי' כ' ומהרי"ל ד"ה נמי' עשה ולא חעבל ונראה שדברי חוספות ברכות פ. ד"ה טעה חפרים שם ובערוכים ביומא שם ד"ה והאמר רב. מ) נראה שר"ל דשולה הנימטריי שלי ה', נ) [ריש פ' בחוקותי ובמ"ר שמיני פ' יג אות' ביה"ל כמוקמתים פיומקתא דעל ליפי דסוטה חיוכא פ"ב]. ס) ר"ל לכתיב בה כרת בהדיה, ע) [כ"ל ביומות מט.].

תורה אור השלם

1. ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עבד אלהים לאשר לא עבדו: מלאכי ג יח
2. הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עני: ישעיהו מח י
3. בעפר נודדה מן קנה כן איש נודד ממקומו: משלי כז ח
4. כה אמר יי מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי וילכו אחרי הבל והבל: ירמיהו ב ה

רבינו חננאל (המשך)

לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים. א"ל הין. (א"ל) תרוייהו צדיקי גינהו. מיהו צדיק השונה פרקו ק' פעמים ועובד אלהים להשונה פרקו ק"א פעמים. ומשום פעם אחת יתירה היינו נקרא צדיק עובד אלהים. א"ל הין. ואתה למד דבר זה משכירות בהמות י' פרסי משכיר בזוזא. ואם הן י"א פרסי בחרתי זוזי. א' אליהו לבר הי הי מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני. תיזר הקב"ה על כל המדות ולא מצא נאה לישראל כעניות כדי שיהא לבם שבור וכונעים לשמים ועניים תלויות לרחמי וחסדיו. והיינו דאמרי אנשי יאי מסבנותא לישראל כברזא סומקא לסוסיא חווירא שנלוי וידוע לפני הקב"ה כשמרבין עושר בעטין כו שנאמר וישמן ישורון ויבעט וגו'. כרבם כן חטאו לי כבודם בקלון אמיר. הני מחליף כבודם שהוא עושר. אחליף אותו בעניות שהוא קלון. ר' שמעון בן מנסיא אומר מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על העורה והוליד בן וכו' איני והא איהו דתני כיון שבא על אשת חבירו ואסרה על בעלה אלא למ"ד רגל כפני עצמו הוא מאי איכא למימר אלא אמר רב פפא קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן ומי א"ר יוחנן הכי והאמר רבי יוחנן ראה אחת בלילה ושתים ביום מביא שתים בלילה ואחת ביום אינו מביא ואי ס"ד קסבר רבי יוחנן לילה אינו מחוסר זמן אפילו שתים בלילה ואחת ביום מביא כי קא"ר יוחנן לדברי האומר לילה מחוסר זמן לדברי האומר פשיטא שתים ביום ואחת בלילה אצטריכא ליה סלקא דעתך אמינא כאתקפתא דרב שישא בריה דרב אידי קמ"ל כדרב יוסף: עבר הרגל ולא חג אינו חייב באחריותו ועל זה נאמר מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להימנות: א"ל בר הי הי להלל האי להימנות להמלאות מיבעי ליה אלא זה שמנוהו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן תניא נמי הכי מעוות לא יוכל לתקון זה שביטל ק"ש של שחרית או קריאת שמע של ערבית או שביטל תפלה של שחרית או תפלה של ערבית וחסרון לא יוכל להימנות זה שנמנו חבריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהן א"ל בר הי הי להלל מאי דכתיב ושבתם וראיתם בין צדיק לרשע בין עובד אלהים לאשר לא עבדו היינו צדיק היינו עובד אלהים היינו רשע היינו אשר לא עבדו א"ל עבדו ולא עבדו תרוייהו צדיקי גמורי נינהו ואינו דומה שונה פרקו מאה פעמים לשונה פרקו מאה ואחד א"ל ומשום חד זימנא קרי ליה לא עבדו א"ל אין צא ולמד משוק של חמרין עשרה פרסי בזוזא חד עשר פרסי בתרי זוזי א"ל אליהו לבר הי הי וא"ל לר' אלעזר מאי דכתיב הנה צרפתיך ולא בכסף בחרתיך בכור עוני מלמד שחזר הקב"ה על כל מדות טובות ליתן לישראל ולא מצא אלא עניות אמר שמואל ואיתימא רב יוסף היינו דאמרי אינשי יאה עניותא ליהודאי כי ברזא סומקא לסוסיא חיורא: ר' שמעון בן מנסיא אומר אי זה הוא מעוות לא יוכל לתקון זה הבא על הערוה והוליד ממנה ממזר וכו': הוליד אין לא הוליד לא והא תניא [1]רבי שמעון בן מנסיא אומר גונב אדם אפשר שיחזיר גנבו ויתקן גוזל אדם אפשר שיחזיר גזלו ויתקן אבל הבא על אשת איש ואסרה לבעלה נטרד מן העולם והלך לו רבי שמעון בן יוחי אומר אין אומר בקרו גמל בקרו חזיר אלא בקרו טלה ואי זה זה תלמיד חכם שפירש מן התורה רבי יהודה בן לקיש אמר כל תלמיד חכם שפירש מן התורה עליו הכתוב אומר [2]כצפור נודדת מן קנה כן איש נודד ממקומו ואומר [3]מה מצאו אבותיכם בי עול כי רחקו מעלי לא קשיא כאן באחותו פנויה כאן באשת איש ואי בעית אימא הא והא באשת איש ולא קשיא כאן באונס